

**17. VE 18. YÜZYIL GELENEKSEL BURSA EVLERİ MEKÂNSAL KONFİGÜRASYONUNUN
TİPOLOJİLER ÜZERİNDEN ANALİZİ***
**ANALYSIS OF THE SPATIAL CONFIGURATION IN TRADITIONAL BURSA HOUSES FROM 17TH AND
18TH CENTURY VIA TYPOLOGIES**

Süheyla BÜYÜKŞAHİN SIRAMKAYA**

Esra YALDIZ***

Dicle AYDIN****

Öz

Keşiş (Olimpos) dağı eteklerinde kurulmuş olan bir şehir olan Bursa'nın evlerinin genel özelliği arazinin eğimli olmasından kaynaklı topografyaya uyumlu evlerden oluşmasıdır. Üzerinde konumlandığı arsadan mümkün olduğunca faydalanmak ilkesi ile planlanan Bursa evleri, bahçeleri ile sıkı bir bağa sahiptir. Zemin kat planlarında bahçe, taşlık, avlu, mutfak, ambar gibi servis mekânlarından, üst katlarda ise sofa, selamlık, harem, eyvan gibi mekânlardan oluşan Bursa evleri katlara göre farklı tiyolojiler ile sınıflandırılmışlardır. Zemin kat planları kapalı taşlıklı ve açık taşlıklı plan tiplerine, genellikle dış sofalı plan tipinin görüldüğü üst katlar ise açık dış sofalı ve kapalı dış sofalı plan tiplerine sahiptir. Üst katlarda eyvan olup olmamasına göre de farklılaşan geleneksel Bursa evlerinin mekânsal konfigürasyonunun tiyolojiler üzerinden analiz edilmesi, günümüzde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan sivil mimarlık örneklerinin belgelenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu anlamda mekân konfigürasyonu üzerinden morfolojik analizler yapmaya olanak sağlayan mekân dizim analizi bu çalışma kapsamında yararlanılacak yöntem olarak belirlenmiştir. Mekân dizim analizi ile elde edilecek olan bütünleşme, bağlantısallık ve derinlik parametrelerinin karşılaştırılması ile farklı tiyolojiler üzerinden değerlendirme yapılabilmektedir. Çalışma kapsamında 17. ve 18. yüzyıla tarihlenen geleneksel Bursa evlerinden seçilen örneklerin zemin kat ve üst kat plan şemaları Syntax 2D programına aktarılarak analiz edilmiş ve katlara göre farklılaşan plan tiyolojileri elde edilecek mekân dizim parametre değerleri üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Bursa Evleri, Dış Sofalı Plan Tiyolojileri, Mekân Dizim Analizi, Syntax 2D.

Abstract

The general characteristic of houses of Bursa – where is a city located on the foothills of the Keşiş (Olympus) Mountain – is that they are houses in harmony with the topography as the site is inclined. Bursa houses, planned with the principle of making the use of the land as much as possible, have a strong bond with their gardens. There are garden, courtyard, taşlık and service spaces such as kitchen and storehouse on the ground floor and sofa, selamlık, harem and lywan on the upper floor in Bursa houses classified into different typologies according to floors. Ground floor plans have plan types with closed taşlık and open taşlık, upper floor plans have plan types with open outer sofa and closed outer sofa. The analysis of the spatial configuration of traditional Bursa houses - diversifying also according to having lywan or not on upper floors - via typologies is important from the point of the documentation of the civil architecture examples faced with danger of extinction today. In this sense, the space syntax analysis providing opportunities to do morphological analysis is determined as the method of this study. It is possible to make evaluations via different typologies with the comparison of the space syntax parameters such as integration, connectivity and mean depth. In the scope of this study, the ground floor and upper floor plans of the selected traditional Bursa houses belonged to 17th and 18th centuries are analyzed in Syntax 2D program and the diversifying plan typologies are comparatively evaluated depending on the space syntax parameter values.

Keywords: Traditional Bursa Houses, Plan Typologies With Outer Sofa, Space Syntax Analysis, Syntax 2D.

1. GİRİŞ

Bireylerin ve toplumların sosyo-kültürel yapılarına ait bilgi ve anlamlar içeren mekân, aynı zamanda onları etkileyip şekillendirmektedir. İnsanın kendisini en fazla ait hissettiği mekân ise evidir. İnsanlar kentsel veya kırsal düzende, farklı geleneklere, farklı sosyal ve ekonomik şartlara sahip olsalar da kendilerini koruma ihtiyacı içindedirler. Bu ihtiyacı en ilkel şekilde barınma mekânı ile karşılamışlar ve tarihin başlangıcından bu yana kendi ihtiyaç ve olanaklarına göre evlerini biçimlendirmişlerdir. Bu anlamda, mekân konfigürasyonu ve sosyal yapı arasındaki ilişkinin belirgin olarak yansıdığı çalışma alanlarından birisi evsel mekândır. Günümüze kadar yapılmış olan araştırmalarla da toplumlara ait sosyal ve kültürel

* Bu çalışma 16-17 Kasım 2018 tarihinde Ankara/Türkiye'de düzenlenen V. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu (ISMS)'nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özeti sempozyum özet kitabında basılmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

*** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

**** Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

mirasın o toplumlara ait geleneksel konutların mekân organizasyonları üzerinden okunabileceği fikri önem kazanmıştır.

Bu çalışmada da belirli bir yere ve belirli bir döneme ait geleneksel konutlar üzerinden tipolojik bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın kapsamı Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olan ve günümüzde eski kent dokusunun büyük bir kısmının korunduğu Bursa ilinde yer alan, 17. ve 18. yüzyıla tarihlenen geleneksel konutlar olarak belirlenmiştir. Mekân organizasyonundaki farklılıklar sonucu oluşan tipolojiler üzerinde yapılan morfolojik analiz çalışmalarında kullanılan mekân dizimi yöntemi bu çalışmada yöntem olarak belirlenmiş, literatüre dayalı olarak tespit edilen plan tipolojileri Syntax 2D programı ile incelenmiştir. Ele alınan farklı plan tipleri, analizler sonucu elde edilen mekân dizim parametre değerleri ve bütünleşme grafikleri üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uludağ'ın kuzey eteklerinde eğimli bir bölgede ilkel koruma ölçütleriyle seçilmiş bir savunma noktası olan kale içi ve çevresinde kurulmuş bir şehir olan Bursa'da, geçmişi yaşatan öğelerden olan Bursa evlerinin çoğu tarihsel süreçte yaşanan deprem ve yangın felaketleri ile yok olmuşlardır. Bugüne kadar ulaşmış en eski örnekler de 17. yüzyıla aittir ve çeşitlilikleri ile önem taşımaktadır (Altınel, 1994). Bursa evlerinin genel özelliği arazinin kısmen eğimli olmasından faydalanıp coğrafyaya uyumlu evlerden oluşmasıdır. Arsadan mümkün olduğunca faydalanmak temel ilkesi ile planlanan evlerin sokağa bakan tarafında yüksek duvarlar bulunmaktadır. Evlerle sıkı bir bağa sahip olan bahçeleri çevreleyen duvarların üzeri mertekler ve kaplama tahtaları ile örtülerek kiremit döşenmiştir (Avcı, 2001). Evler genel olarak iki katlıdır ancak arazi eğiminin uygun olduğu yerlerde eğimden faydalanarak üç katlı çözümler yapıldığı da görülmektedir. Zemin katlarda duvarlar yola paralel konumlandırılırken, üst katlarda düzgün planlı odalar oluşturabilmek amacıyla kat duvarları zemin kat duvarları üzerine üçgen çıkıntılar şeklinde taşmaktadır. Bursa evlerinde doluluk boşluk oranları da dikkat çekmektedir. Üst katta pencerelerin çok olması daha hafifletilmiş bir form elde etmenin yanı sıra ev içinde yaşayan kadına sokağı daha çok görme fırsatı vermektedir (Tomsu, 1950; Avcı, 2001). Bu anlamda katların mekânsal konfigürasyonuna ilişkin; zemin katların mahremiyet duygusuyla yüksek avlu duvarları ile dışarıya kapalı ve günlük yaşamın geçtiği iç avluya dönük bir biçimde, üst katların ise sokakla bütünleşecek şekilde daha şeffaf biçimlendirildiğini söylemek mümkündür.

2.1. Geleneksel Bursa Evinde Mekân Konfigürasyonu

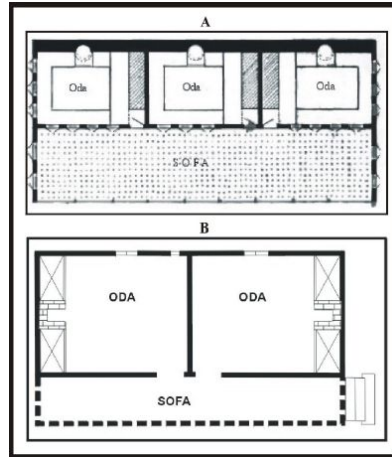
Geleneksel Bursa evleri 3 temel mekânsal öğeden oluşmaktadır. **Taşlık**; bahçe içerisinde konumlandırılan Bursa evlerinin zemin katında genellikle üç tarafı kapalı, bahçe yönü açık ve zemin taş kaplandığı için bu şekilde adlandırılmış olan mekândır. Evlerin merkezde ya da köyde oluşuna göre zemin katta yer alan kışık odalar, mutfak, kiler, ahır, depo ve ocak gibi servis mekânları taşlığa açılmaktadır. **Sofa**; geleneksel Türk evinde üst katlarda odaların kapılarının açıldığı hem dolaşım hem de toplanma mekânı olarak kullanılan, şekline ve konumuna göre plan tipolojilerine isim veren mekândır. **Oda**; geleneksel evlerde günlük ihtiyaçların karşılanabileceği, kendi başına bir bütün oluşturan, dolap, yüklük, ocak, sedir gibi farklı donatı elemanları ile farklı fonksiyonlara (oturma, yemek yeme, yatma) cevap veren mekândır (Aksoy, 2011).

Geleneksel Bursa evlerinde mekân konfigürasyonu ele alındığında; zemin katta avlu, mutfak, depo, ahır gibi servis mekânlarına yer verildiği ve bu mekânların taşlık mekânına açıldığı görülmektedir. Üst katta ise haremlilik, selamlık, eyvan ve sofa mekânları yer almakta, odalar (haremlilik, selamlık) bahçeden veya taşlıktan bir merdivenle ulaşılan, bahçeye bakan ve önü açık olan sofaya açılmaktadırlar (Tomsu, 1950).

2.2. 17. Ve 18. Yüzyıl Geleneksel Bursa Evi Plan Tipolojileri

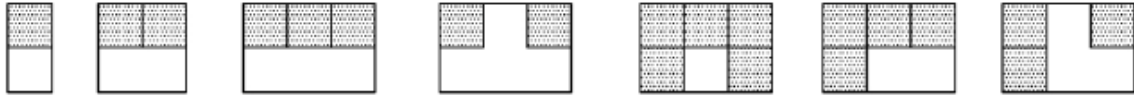
Türk evi plan tiplerinde, farklı coğrafyalara göre göstermiş olduğu yerel malzeme ve iklim koşullarına uyma zorunluluğu ve yöresel geleneklerin benimsenmesinden ortaya çıkan farklılıklara rağmen, başta plan şemaları olmak üzere karakteristik birçok özellik ortaktır (Büyükşahin Sıramkaya, 2018).

Çalışma kapsamında ele alınan geleneksel Bursa evleri dış sofalı plan tipinde oluşturulmuşlardır. Dış sofalı plan, bir oda sırası ve önündeki sofadan oluşmaktadır (Şekil 1). Sofanın şekline ve yerine göre ön, köşe açık sofalı, hayatlı, segâhlı veya sayvanlı ev diye de adlandırılan bu tipte, plana zenginlik veren eyvan ve köşklerdir. Eyvanlar oda sıralarını kesmeye ve sofayı genişletmeye yarayan, köşkler ise plana büyük değişiklikler veren unsurlardır. Köşe sofalı planlar genellikle üç oda ile elde edilmiş, oda sıralarının L ya da U şeklinde düzenlenmesiyle farklı plan tiplerine ulaşmıştır (Şekil 2) (Kıraş, 2010).

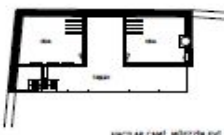

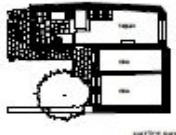

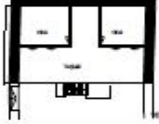

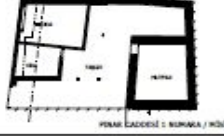

Şekil 1: Dış sofa plan tipi (Köse, 2005)

Dış sofalı plan tipinin en ilkel halinde sofa açık bir direklidir. Zaman içinde yaşam seviyesinin yükselmesiyle olumsuz hava koşullarından korunma amaçlı olarak sofa kapatılmaya başlamıştır. Yanların pencereci duvarlar ile korunması, sofanın korunmasının ilk adımıdır. Daha sonraları direk araları camekânlarla kapatılmış, 19. yüzyılda ise camekân yerine büyük pencereler yapılmıştır (Kıraş, 2010).

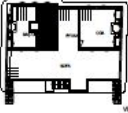

Şekil 2: Farklı dış sofalı plan tipi örnekleri (Eldem,1984)

- Aksoy (2011) çalışmasında ele aldığı geleneksel Bursa evlerini;
- Zemin kat planlarına göre
 - Kapalı taşlıklı plan tipi
 - Açık taşlıklı plan tipi
 - Üst kat planlarına göre
 - Açık dış sofalı plan tipi
 - Eyvanlı plan tipi
 - Eyvansız plan tipi
 - Kapalı dış sofalı plan tipi
 - Eyvanlı plan tipi
 - Eyvansız plan tipi şeklinde sınıflandırmıştır (Şekil 3).

17. - 18. yy BURSA EVLERİ PLAN TİPOLOJİSİ		
TAŞLIKLİ ZEMİN KAT PLAN TİPLERİ		
AÇIK TAŞLIKLİ PLAN TİPLERİ		KAPALI TAŞLIKLİ PLAN TİPLERİ
 KUCUKLAR CAĞI / HİSİZLİK EVİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ
 ÇARBAZLI EVİ	 ÇARBAZLI EVİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ
 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ
 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ		 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ
 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ		

Zemin kat plan tipleri sınıflandırması

17. - 18. yy BURSA EVLERİ PLAN TİPOLOJİSİ			
DIŞ SOFALI PLAN TİPLERİ			
AÇIK DIŞ SOFALI PLAN TİPLERİ		KAPALI DIŞ SOFALI PLAN TİPLERİ	
EYVANLI PLAN TİPLERİ	EYVANSIZ PLAN TİPLERİ	EYVANLI PLAN TİPLERİ	EYVANSIZ PLAN TİPLERİ
 KUCUKLAR CAĞI / HİSİZLİK EVİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ
 ÇARBAZLI EVİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ		 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ
 ÇARBAZLI EVİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ		 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ
 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ		
	 KURTULGAN SOKAK 2 / PASADİ		

Üst kat plan tipleri sınıflandırması

Şekil 3: 17. ve 18. yüzyıl Bursa geleneksel evleri plan tipleri (Aksoy, 2011)

Alan çalışmasında Aksoy (2011)'un yaptığı sınıflandırma üzerinden zemin kat ve üst katlara göre farklılaşan plan tipolojileri mekân dizim yöntemi ile analiz edilecektir. Bu anlamda kavramsal çerçevede çalışmanın yönteminin de ele alınması önem arz etmektedir.

2.3. Yöntem

Çalışma kapsamında ele alınan örneklerin plan şemaları literatüre dayalı araştırmalar sonucunda elde edilmiş ve Syntax 2D programına aktarılmıştır. Farklı katlara göre gruplandırılan plan şemaları üzerinden mekân dizim analizi yapılmış, elde edilen bağlantısallık, derinlik ve bütünlük parametre değerleri ve bütünlük grafikleri yorumlanmıştır. Hillier ve Hanson'ın 1984'te ortaya koydukları mekân dizim kuramında, sosyo-kültürel yapının ve değişimin mekânsal düzenleyim ile kendilerini mekânda ortaya koyduklarını ifade etmişlerdir. *Mekânsal düzenleyim* basit şekilde mekânda insanların nerede yürüdüğüne plan üzerindeki temsildir ve konut içindeki geçiş kurgusunu "düzenlenmiş geçiş grafikleri" (*Justified Access Graph*) ile ortaya koyar (Cansu, 2008). Mekânsal dizimin temel stratejisi, mekân örüntüsündeki bir takım değişmezleri keşfederek bunları kültüre özgü insan etkileşim örüntülerine dönüştürmeye çalışmaktır (Kırşan ve Çağdaş, 2004). Bu amaçla geliştirilen yazılım programları ile bina ölçeğinden kent ölçeğine kadar her ölçekteki mekânsal düzenleyimin tanımı, gösterimi, sayısallaştırılması ve yorumu yapılabilmekte ve mekânsal organizasyonlar analiz edilebilmektedir (Atak, 2009). Bu çalışmada da belli bir döneme ait geleneksel Bursa evlerinin mekânsal örüntüleri incelenerek mekânsal düzenleyim yapıları ve farklılaşan plan tipleri sayısal temellere dayalı olarak yorumlanacaktır.

3.1. Plan tipolojilerine ait mekân dizim analizi

Çalışma kapsamında ele alınan 17. ve 18. yy. geleneksel Bursa evleri zemin kat planları Syntax 2D programı ile analiz edilerek bütünlük grafiklerine ve mekân dizimi parametre değerlerine (bağlantısallık, derinlik, bütünlük) ulaşılmış ve elde edilen veriler tabloleştirilmiştir (Şekil 4).

17.-18. YY DIŞ SOFALI BURSA EVLERİNİN TAŞLIKLİ ZEMİN KAT SENTAKTİK ANALİZİ								
AÇIK TAŞLIKLİ PLAN TİPLERİ					KAPALI TAŞLIKLİ PLAN TİPLERİ			
HACILAR CAMİ İMAM EVİ			KURTBASAN SOKAK 3 PARSEL			HATİCE BAYRAKTAR EVİ		
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
405	1,44	1,58	709	1,40	1,35	397	1,81	0,95
OSMANLI EVİ			ŞEMAKİ EVİ			FATMAKARACAOVALI EVİ		
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
469	1,59	1,38	360	1,39	1,43	480	2,15	0,82
KENAN DOĞRUÖZ EVİ			VELİ BABA EVİ			TAHİR PAŞA KONAĞI		
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
589	1,43	2,28	534	1,48	1,39	606	1,99	0,96
PINAR CAD 1 NUMARA			KÖYÜSTÜ SOKAK 16 NUM.			ESKİ CAMİİ İMAM EVİ		
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
479	1,41	1,46	493	1,44	1,77	454	1,88	0,87

Şekil 4: Zemin kat planlarına ait bütünlük grafikleri ve mekân dizimi(sentaktik) parametre değerleri

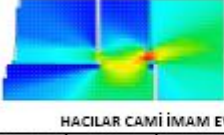

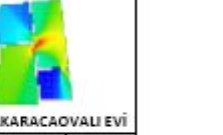
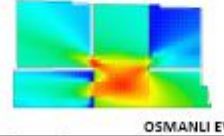

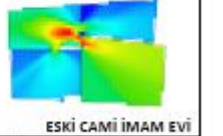
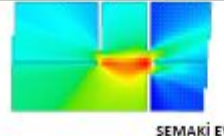
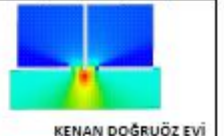
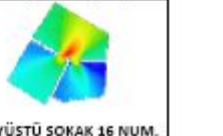
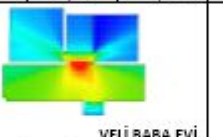
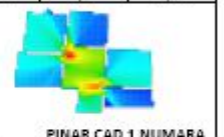
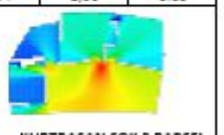
Açık ve kapalı taşlıklı plan tipolojilerine ait sentaktik parametreler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde;

- Bağlantısallık değerinin tipolojiler arasında karşılaştırmaya olanak sağlayacak anlamlı değerler yansıtmadığı,
- Derinlik değerinin açık taşlıklı plan tipinde kapalı taşlıklı plan tipine göre daha düşük olduğu,
- Bütünleşme değerinin kapalı taşlıklı plan tipinde 1,00 in altında kaldığı, açık taşlıklı plan tipinde ise 1,5-2,00 değerleri arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

Sentaktik analiz sonucu elde edilen bütünleşme grafikleri incelendiğinde,

- Açık taşlıklı plan tipine sahip olan konutların taşlık mekânlarında kırmızı renk ile ifade edilen yüksek bütünleşme değerlerine sahip alanların genel olarak daha geniş alan kapladığı,
- Kapalı taşlıklı plan tipine sahip olan konutlarda taşlık mekânında bütünleşme değerinin daha çok diğer mekânlarla bağlantı noktalarında yüksek olduğu,
- Mekânlar arası bağlantılar köşe noktalardan sağlandığında odalarda mavi renk ile ifade edilen derinlik değerinin yükseldiği,
- Yüksek bütünleşme değerine sahip kırmızı renk ile ifade edilen en geniş alanlara sahip plan tiplerinde taşlık mekânlarına az sayıda mekânın bağlandığı ve bağlantıların doğrusal olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan 17. ve 18. yy. geleneksel Bursa evleri üst kat planları Syntax 2D programı ile analiz edilerek bütünleşme grafiklerine ve mekân dizimi parametre değerlerine (bağlantısallık, derinlik, bütünleşme) ulaşılmış ve elde edilen veriler tabloleştirilmiştir (Şekil 5).

17.-18. YY DIŞ SOFALI BURSA EVLERİNİN SENTAKTİK ANALİZİ											
AÇIK DIŞ SOFALI EVLER						KAPALI DIŞ SOFALI EVLER					
EYVANLI PLAN TİPİ			EYVANSIZ PLAN TİPİ			EYVANLI PLAN TİPİ			EYVANSIZ PLAN TİPİ		
											
HACILAR CAMİİ İMAM EVİ			MÜCAHİT BÜKÜCÜLER EVİ			TAHİR PAŞA KONAĞI			FATMAKARACAOVALI EVİ		
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
393	0,70	1,08	370	1,96	0,80	658	0,62	2,26	281	1,80	0,46
											
OSMANLI EVİ			HATİCE BAYRAKTAR EVİ			ESKİ CAMİİ İMAM EVİ					
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
494	0,68	1,48	413	1,64	0,72	399	1,75	0,55			
											
SEMAKİ EVİ			KENAN DOĞRUÖZ EVİ			KÖYÜSTÜ SOKAK 16 NUM.					
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
514	0,67	1,70	362	1,68	0,69	340	1,60	0,50			
											
VELİ BABA EVİ			PINAR CAD 1 NUMARA			KURTBAŞAN SOK 3 PARSEL					
Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.	Bağlan.	Derin.	Bütün.
426	0,62	1,57	354	1,99	0,65	488	1,84	0,80			

Şekil 5: Üst kat planlarına ait bütünleşme grafikleri ve mekân dizimi(sentaktik) parametre değerleri

Açık ve kapalı dış sofalı plan tipolojilerine ait sentaktik parametreler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde;

- Bağlantısallık değerinin tipolojiler arasında karşılaştırmaya olanak sağlayacak anlamlı değerler yansıtmadığı,
- Derinlik değerinin iki plan tipinde de yakın değerlere sahip olduğu,
- Bütünleşme değerinin genel anlamda açık dış sofalı plan tipinde kapalı dış sofalı plan tipine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bir alt sınıflandırma olan eyvanlı ve eyvansız plan tiplerine ait sentaktik parametreler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde;

- Bağlantısallık değerinin tipolojiler arasında karşılaştırmaya olanak sağlayacak anlamlı değerler yansıtmadığı,
- Derinlik değerinin eyvanlı plan tiplerinde eyvansız plan tiplerine göre daha düşük olduğu,
- Bütünleşme değerinin eyvanlı plan tiplerinde eyvansız tiplerine göre daha yüksek olduğu,
- En yüksek bütünleşme değerinin kapalı dış sofalı eyvanlı plan tipinde elde edildiği görülmektedir.

Sentaktik analiz sonucu elde edilen bütünleşme grafikleri incelendiğinde;

- Sofalarda kırmızı ile ifade edilen bütünleşme değeri yüksek olan alanların genel anlamda tüm tipolojilerde diğer mekânlarla bağlantı sağlanan noktalarda yoğunlaştığını,
- Bütünleşme değerinin yüksek olduğunu gösteren kırmızı renk ile ifade edilen bölgelerin eyvanlı plan tiplerinde eyvansız plan tiplerine göre daha geniş alanlar kapladığını,
- Sofa ile odalar arasındaki bağlantıların köşe noktalardan sağlandığı plan tiplerinde mavi renk ile ifade edilen derinlik değerlerinin odalarda yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

3.2. Tartışma

Analiz sonucu elde edilen bulgular değerlendirildiğinde;

- Mekânın içinde gerçekleşen hareketin, kullanılabilirliğin ve sosyal etkileşim olanaklarının bir ifadesi olan bütünleşme değerinin taşlık ve sofa mekânlarında yüksek olması bu mekânların fonksiyonel karşılıkları ile örtüşmektedir.
- Taşlık ve sofa mekânlarına bağlanan mekân sayısının, bir başka deyişle bağlantısallık değerinin, mekânların bütünleşme ve derinlik değerleri üzerinde bir etkisi tespit edilememiştir. Ancak mekânlar arası bağlantıların köşe noktalardan sağlanmasının mekânın erişilebilirliğini ifade eden derinlik değerini olumsuz etkilediği görülmüş, bu anlamda mekâna ait görünürlük değerinin de mekânın erişilebilir olması üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür.
- Eyvan mekânının açık ve kapalı dış sofalı plan tipinde mekânların erişilebilirliği ve kullanılabilirliği üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ifade etmek mümkündür. Bütünleşme değerinin genel anlamda en düşük olarak tespit edildiği kapalı dış sofalı plan tipolojisinde eyvanlı ve eyvansız plan tipine ait sentaktik parametre değerleri arasındaki dramatik fark, bu durumun en önemli göstergesi olarak kabul edilmiştir.
- Bütünleşme değerinin en yüksek olduğu ve geniş alanlar kapladığı plan tipleri incelendiğinde mekânlar arası bağlantıların kesintisiz olduğu tespit edilmiş, taşlık ve sofa mekânları açık olduğunda daha erişilebilir olduğu görülmüş, bu anlamda görünürlük değerinin mekânın bütünleşme değeri üzerinde olumlu etkisi olabileceği yorumlanmıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Geleneksel konut tipolojileri üzerinde yapılan araştırmalar;

- Belirli bir döneme ait mimari değerleri belgelemesi,
- Geçmişte kullanılmış ancak zaman içinde terkedilmiş mekânların mekân konfigürasyonu üzerindeki olumlu etkilerinin tespit edilerek gelecekte kurgulanacak plan tipolojilerine katkı sağlaması,

- Morfolojik analiz yöntemlerinde ele alınabilecek ve mekânın erişilebilirliği üzerinde etkisi olduğu öngörülen farklı parametre değerlerini gelecekteki araştırmalarda kullanılmak üzere ortaya koyması açısından literatüre katkı sağlayan değerli çalışmalardır.

Bu anlamda, çalışma kapsamında ele alınan belirli bir döneme tarihlenen geleneksel Bursa evleri plan tipolojilerine ait mekânsal konfigürasyonun sentaktik analizi ile;

- 17.-18. yy dönemine ait geleneksel konutlar sayısal olarak belgelenmiş,
- Geçmişte kullanılan ancak günümüz konut plan tipolojilerinde terkedilmiş olan *eyvan* mekânının konuta kattığı olumlu etkiler tespit edilmiş,
- Mekânın açık ve kapalı olmasının sentaktik parametreler üzerindeki etkisine dayalı olarak yapılan tespitlerle ileride yapılacak olan araştırmalarda mekânın *görünürlük değerinin* de analiz edilmesinin önemi ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- Aksoy, F. (2011). *17. Ve 18. Yüzyıl Bursa Evleri Yapı Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altınel, M. (1994). *Tarihi ve Kültürel Varlıkların Turizm Sektöründeki Önemi ve Eski Bursa Evleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atak, Ö. (2009). *Mekân Dizim ve Görünür Alan Bağlamında Geleneksel Kayseri Evleri*. Yüksek lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, A. (2001). *Geleneksel Türk Evinde Süreklilik ve Kimlik Sorunu: Bursa Reyhan-Kayhan-Hanlar Bölgesinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüksahin Sıramkaya, S. (2018). Geç Osmanlı Dönemi Geleneksel Konya Evlerinin Sentaktik Analizi, *International Social Sciences Studies Journal*, 4(23): 4520-4533.
- Cansu, S. (2008). *Eski Ankara Bağ Evleri ile Günümüz Villalarının Mekân Konfigürasyonu Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönem*. Cilt I, İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Hillier, B. & Hanson, J. (1984). *The Social Logic of Space*. New York: Cambridge University Press.
- Kıraş, S. N. (2010). *Bursa'da İpek Üretimini Yöresel Konut Mimarisinde Mekân Biçimlenmesi ve Mekân Organizasyonları Üzerindeki etkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kırşan, Ç. & Çağdaş, G. (2004). Etnik Kimlik ve Evsel Mekân, *Konut Değerlendirme Sempozyumu*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, 19-38, İstanbul.
- Köse, A. (2005). Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2):165-200.
- Tomsu, L. (1950). *Bursa Evleri*. İstanbul: İstanbul Matbaacılık.